

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ВІДВІДУВАННЯ НПМ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ З ПАНСІОНОМ ТА НАВЧАЛЬНО- РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ З ПАНСІОНОМ

Розроблено у співпраці з Офісом
Уповноваженого Верховної Ради
України з прав людини

Проєкт Ради Європи
«Підтримка впровадження
європейських стандартів захисту
прав людини в Україні»

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Методичні рекомендації укладені Анастасією Ключою.

Ця публікація розроблена за фінансової підтримки Ради Європи. Погляди, викладені в цьому документі, є відповідальністю його автора і можуть не співпадати з офіційною політикою Ради Європи.

Дозволяється відтворення уривків публікації (до 500 слів) за умови некомерційного використання, збереження цілісності тексту, контексту та надання повної інформації, що не повинна жодним чином вводити читача в оману щодо характеру, обсягу чи змісту тексту. Необхідно обов'язково зазначати джерело тексту:

«© Рада Європи, рік видання».

Усі інші запити щодо відтворення або перекладу цієї публікації або будь-якої її частини повинні адресуватися Директорату комунікацій Ради Європи (F-67075 Strasbourg Cedex або publishing@coe.int).

Уся інша кореспонденція щодо цієї публікації повинна направлятися до Головного Директорату з прав людини та верховенства права.

Верстка, дизайн обкладинки:
«K.I.C.»

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
(<http://book.coe.int>)

© Рада Європи, 2024

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**щодо проведення відвідування
НПМ спеціальної школи
з пансіоном та навчально-
реабілітаційного центру
з пансіоном**

Зміст

Список аббревіатур і скорочень.....	5
Розділ I. Опис місця несвободи.....	6
Розділ II. Стандарти забезпечення прав вихованців	11
2.1. Право на захист від катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.....	11
2.2. Право на життя та безпеку	12
2.3. Право на охорону здоров'я та медичну допомогу	15
2.4. Право на свободу та особисту недоторканність	17
2.5. Права дітей з інвалідністю та маломобільних груп населення.....	19
2.6. Право на достатній життєвий рівень, що включає достатнє харчування, одяг, житло	22
2.7. Право на повагу до приватного та сімейного життя.....	25
2.8. Право на ефективні засоби юридичного захисту.....	26
2.9. Право на освіту.....	27
2.10. Право на захист від примусової праці	28
2.11. Право на вільний і всебічний розвиток своєї особистості	30
Розділ III. Організація проведення відвідування.....	31
3.1. Початок відвідування	31
3.2. Спілкування з керівником закладу.....	34
3.3. Огляд місця несвободи	36
3.4. Спілкування з вихованцями	38
3.5. Аналіз документації.....	44
3.6. Підбиття підсумків за участю керівництва закладу	45
Додатки	47
Додаток I. Орієнтовний маршрут руху групи НПМ під час відвідування.....	47
Додаток II. Анкета фіксації результатів відвідування НПМ до спецшколи / НРЦ	48

Додаток III. Анкета для спілкування з вихованцями	56
Додаток IV. Алгоритм дій у разі виявлення ознак неналежного поведження	58
Додаток V. Рекомендації щодо заповнення звіту	60
Додаток VI. Анкета щодо виявлення направлення вихованців до закладу з надання психіатричної допомоги	62
Додаток VII. Анкета щодо виявлення застосування до вихованців насильства	63
Додаток VIII. Нормативно-правові акти, що регулюють діяльність місць несвободи.....	65

СПИСОК АБРЕВІАТУР І СКОРОЧЕНЬ

ООН — Організація Об'єднаних Націй

КМУ — Кабінет Міністрів України

МОН України — Міністерство освіти і науки України

МОЗ України — Міністерство охорони здоров'я України

МВС України — Міністерство внутрішніх справ України

Спецшкола — спеціальна школа

НРЦ — навчально-реабілітаційний центр

Діти зі складними порушеннями — дітьми з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку

ДСанПін — Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів»

СПП — споруди подвійного призначення

ДБН — державні будівельні норми

Розділ I

ОПИС МІСЦЯ НЕСВОБОДИ

Положення про спецшколу та про НРЦ затверджені Постановою КМУ від 06.03.2019 № 221 «Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр». Спецшкола і НРЦ — загальноосвітні заклади системи освіти, в них надаються освітні послуги дітям з особливими освітніми потребами. **У структурі спецшколи і НРЦ можуть бути пансіони. Пансіон** — структурний підрозділ закладу освіти, що забезпечує проживання та утримання учнів відповідно до законодавства. Фокус групи НПМ під час відвідувань до спецшкіл і НРЦ повинен бути передусім на дітях, що проживають у пансіонах.

Спецшкола — заклад загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку¹ (діти з порушенням слуху, зору, інтелектуального розвитку, опорно-рухового апарату, діти з тяжкими порушення мовлення).

НРЦ — заклад загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку². НРЦ створюються для дітей, які мають:

- 1) порушення слуху в поєднанні з іншими порушеннями;
- 2) порушення зору в поєднанні з іншими порушеннями, та дітей із сліпоглухотою;
- 3) порушення інтелектуального розвитку в поєднанні з іншими порушеннями;
- 4) тяжкі порушення опорно-рухового апарату в поєднанні з іншими порушеннями та потребують індивідуального догляду та супроводу.

¹ Пункт 2 Положення про спеціальну школу, затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 №221 (далі — Положення про спецшколу)

² Пункт 3 Положення про навчально-реабілітаційний центр, затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 №221 (далі — Положення про НРЦ).

Згідно з Національною стратегією реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки³ відбувається процес деінституалізації дитячих установ. Стратегія передбачає зменшення кількості дітей, які цілодобово перебувають в системі інституційного догляду та виховання дітей, якщо це відповідає їхнім найкращим інтересам, зокрема шляхом їхньої реінтеграції до біологічних родин, влаштування до сімейних форм виховання або форм виховання, наближених до сімейних. Окрім того, очікуваний результат реформи — припинення до 2026 року діяльності всіх типів закладів інституційного догляду та виховання дітей, у яких проживає більше ніж 15 вихованців, пансіонів таких закладів⁴.

Спецшколи та НРЦ можуть бути державної, комунальної чи приватної форми власності.

Здебільшого такі заклади власність обласних рад і підпорядковуються департаментам / управлінням освіти і науки обласних державних адміністрацій. Також є заклади, які становлять власність органів місцевого самоврядування та підпорядковані відповідним управлінням / відділам виконкомів.

Спецшкола та НРЦ у своїй діяльності надають дітям повну загальну освіту, загальну середню освіту або базову середню освіту, відповідно до особливостей контингенту дітей та напряму (профілю) діяльності закладу.

НРЦ забезпечує здобуття повної загальної середньої освіти⁵ на одному або кількох рівнях освіти із загальним строком навчання 13 років:

- ▶ початкова освіта — 1–4 класи;
- ▶ базова середня освіта — 5–11 класи;
- ▶ профільна середня освіта — 12 і 13 класи.

³ Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу, затверджена розпорядженням КМУ від 09.08.2017 №526-р.

⁴ Крім ліцеїв, які забезпечують здобуття лише профільної освіти, спеціальних закладів загальної середньої освіти та закладів спеціалізованої освіти, зарахування до яких проводиться за результатами конкурсного добору.

⁵ Положення про навчально-реабілітаційний центр, затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 №221.

Спеціальна школа забезпечує здобуття освіти відповідно до свого профілю⁶:

- **для дітей з порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату** може забезпечувати здобуття повної загальної середньої освіти на одному чи кількох її рівнях:
 - ▶ початкова освіта — 1–4 класи;
 - ▶ базова середня освіта — 5–10 класи;
 - ▶ профільна середня освіта — 11–13 класи.
- **для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку** може забезпечувати здобуття загальної середньої освіти на одному або кількох її рівнях:
 - ▶ початкова освіта — 1–4 класи;
 - ▶ базова середня освіта — 5–11 класи.

Для учнів із порушеннями інтелектуального розвитку за наявності відповідної навчально-матеріальної бази може забезпечуватися здобуття профільної середньої освіти шляхом створення 12 і 13 класів.

- **для дітей з тяжкими порушеннями мовлення** може забезпечуватися здобуття загальної середньої освіти на одному або двох її рівнях:
 - ▶ початкова освіта — 1–4 класи;
 - ▶ базова середня освіта — 5–10 класи.

Завдання спецшколи⁷:

- ▶ забезпечення здобуття учнями (вихованцями) загальної середньої освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів;
- ▶ створення умов для здобуття освіти учнями (вихованцями) шляхом належного кадрового, матеріально-технічного забезпечення, забезпечення універсального дизайну та/або розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби та можливості дітей;
- ▶ забезпечення системного психолого-педагогічного супроводу учнів (вихованців);

⁶ Положення про спеціальну школу, затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 №221.

⁷ Положення про спецшколу.

- ▶ забезпечення навчання учнів (вихованців) за допомогою найприйнятніших для них методів і способів спілкування в освітньому середовищі, які максимально сприяють засвоєнню знань і соціальному розвитку, використання в освітньому процесі української жестової мови, шрифту Брайля, допоміжних засобів для навчання, засобів альтернативної комунікації тощо;
- ▶ сприяння засвоєнню учнями (вихованцями) норм етики та загальнолюдської моралі, міжособистісного спілкування, основ гігієни та здорового способу життя;
- ▶ сприяння набуттю ключових компетентностей учнями (вихованцями), формування компетентностей для подальшого самостійного життя, надання консультацій батькам (іншим законним представникам) учнів (вихованців) та їхнє активне залучення до освітнього процесу;
- ▶ сприяння всебічному розвитку учнів (вихованців).

Завдання НРЦ⁸:

- ▶ забезпечення здобуття учнями (вихованцями) загальної середньої освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів;
- ▶ створення умов для здобуття освіти учнями (вихованцями) шляхом належного кадрового, матеріально-технічного забезпечення, забезпечення універсального дизайну та/або розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби та можливості учнів (вихованців);
- ▶ забезпечення системного психолого-педагогічного супроводу учнів (вихованців), зокрема зі складними порушеннями розвитку, з урахуванням їхнього стану здоров'я, індивідуальних особливостей;
- ▶ надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг (допомоги) учням (вихованцям);
- ▶ забезпечення навчання учнів (вихованців) зі складними порушеннями розвитку, а також сліпих, глухих чи сліпоглухих за допомогою найприйнятніших для них методів і способів спілкування в освітньому середовищі (просторі), що максимально сприяє засвоєнню знань і соціальному розвитку, використання в ос-

⁸ Положення про НРЦ.

вітньому процесі української жестової мови, шрифту Брайля, допоміжних засобів для навчання, а також засобів альтернативної комунікації для дітей, які цього потребують, тощо;

- ▶ сприяння набуттю ключових компетентностей учнями (вихованцями);
- ▶ забезпечення реабілітаційних заходів для учнів (вихованців);
- ▶ формування компетентностей для подальшого самостійного життя та соціалізації учнів (вихованців) і надання консультацій батькам (іншим законним представникам) дітей з метою забезпечення їх активної участі в освітньому процесі та соціалізації учнів (вихованців).
- ▶ сприяння всебічному розвитку учнів (вихованців);

У спецшколі навчаються і проживають діти з особливими освітніми потребами, зумовленими порушеннями інтелектуального розвитку, фізичними та/або сенсорними порушеннями, зокрема діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

У НРЦ навчаються і проживають діти з особливими освітніми потребами, зумовленими складними вадами розвитку, зокрема діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

Розділ II

СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВИХОВАНЦІВ

2.1. Право на захист від катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання

Стаття 3 Європейської Конвенції з прав людини визначає, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню. Це саме визначають **стаття 28 Конституції України і стаття 2 Конвенція проти катувань⁹ і стаття 10 Закону України «Про охорону дитинства».**

Стаття 37 Конвенції ООН про права дитини зазначає:

Держави-учасниці забезпечують, щоб:

- а) жодна дитина не піддавалася катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або таким, що принижують гідність, видам поводження чи покарання.

Вихованці спецшкіл і НРЦ не мають піддаватися будь-якому виду насильства (фізичному, сексуальному, психологічному, економічному), булінгу та іншим видам неналежного поводження.

Вихованці також не можуть направлятися на стаціонарне лікування до закладу з надання психіатричної допомоги (психіатричного відділення / лікарні) на покарання за неслухняність, під приводом необхідності обстеження, уточнення діагнозу тощо.

Ознаками порушень цього права в спеціальних закладах освіти можуть бути виявлення випадків:

- ▶ побиття;
- ▶ моральне знущання або приниження (цькування);
- ▶ залишення без їжі;

⁹ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

- ▶ неправомірні обмеження (заборона виходити за межі установи);
- ▶ булінг, застосування прізвиськ і таврування, використання дискримінаційної термінології стосовно осіб з інвалідністю;
- ▶ застосування покарань, що принижують гідність, тощо.

Перелік ознак не вичерпний.

2.2. Право на життя та безпеку

Наявність укриття (захисних споруд цивільного захисту, підвалів або інших приміщень, придатних для укриття осіб та персоналу і безпечного перебування в них)

Вимоги щодо створення, утримання, експлуатації та ведення обліку захисних споруд встановлено **Кодексом цивільного захисту України, Порядком створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту та ведення його обліку**¹⁰, наказом МВС від 09.07.2018 № 579 «**Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту**».

ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» визначають нормативні площі укриття на одну людину в спеціальних закладах освіти¹¹.

Місця розташування укриттів повинні позначатися за допомогою табличок (написів) та вказівників руху до них.

У нічний час таблички позначення захисної споруди і входи мають бути освітлені або дубльовані світловими вказівниками¹².

Рекомендується в захисних спорудах і спорудах подвійного призначення (СПП) основне приміщення для укриття поділяти на окремі приміщення / блоки¹³: 1–2 класів; 3–4 класів; 5–11 класів; 12–13 класів.

У захисних спорудах і СПП спеціальних закладів загальної середньої освіти, площа на одного вихованця та учня визначається завданням на проектування з урахуванням особливостей організації освітнього про-

¹⁰ Затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 р. № 138.

¹¹ ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту від 01 листопада 2023.

¹² Лист МОН від 11.07.2022 № 1/7707-22 «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану».

¹³ Лист МОН від 11.07.2022 № 1/7707-22 «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану».

цесу для дітей з порушеннями слуху, зору, мовлення, поведінки, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку чи затримки психічного розвитку, але не менше від норм мінімальних площ¹⁴.

Норма мінімальної площі на одну особу в основному приміщенні для укриття в захисних спорудах і спорудах подвійного призначення¹⁵:

Заклад	Мінімальна площа м ²	
	нове будівництво	реконструкція
заклади загальної середньої освіти, зокрема:	1,5	1,2
для учнів 1–2 класів	2,0	1,6
для учнів 3–4 класів	1,6	1,2
для учнів 5–12 класів	1,3	1,0

Мінімальними площами передбачено розміщення маломобільних груп населення в закладах середньої освіти: 7 % від місткості захисної споруди / СПП.

Необхідно передбачити:

- туалетні приміщення для дітей: із розрахунку 1 кабінка з унітазом на 30 дітей, окремо для дівчат та хлопчиків;
- умивальники для дітей: із розрахунку 1 умивальник на 60 дітей;
- туалетні приміщення для дорослих: із розрахунку 1 кабінка з унітазом на 20 осіб (дорослих);
- універсальне санітарно-гігієнічне приміщення із зоною для душу, обладнане відповідно до вимог ДБН В.2.2–40: мінімум одне.

В умовах реконструкції, за наявності конструктивних обмежень і за відповідним обґрунтуванням, завданням на проектування дозволяється зменшувати кількість:

- туалетних приміщень для дітей: із розрахунку не менше ніж 1 кабінка з унітазом на 60 дітей;
- умивальники для дітей: із розрахунку не менше ніж 1 умивальник на 100 дітей;

¹⁴ Лист МОН від 11.07.2022 № 1/7707–22 «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану».

¹⁵ Додаток Б, Лист МОН від 11.07.2022 № 1/7707–22 «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану».

- туалетних приміщень для дорослих: із розрахунку не менше ніж 1 кабінка з унітазом на 40 осіб,
- універсальних санітарно-гігієнічних приміщень із зоною для душі: не менше ніж одне.

Правила пожежної безпеки¹⁶

У будівлях закладів та установ не дозволяється:

- розміщувати людей у мансардних приміщеннях, а також на поверхах (будівлях), не забезпечених **двома евакуаційними виходами;**
- **установлювати ґрати та інші незнімні протисонцеві, декоративні та архітектурні пристрої на вікнах приміщень, де перебувають учасники навчально-виховного процесу, сходових клітках, у коридорах, холах та вестибюлях.** У разі необхідності встановлення на вікнах приміщень ґрат (кабінет інформатики, інші приміщення з обладнанням, що має матеріальну цінність), **вони повинні розкриватися, розсуватися або зніматися, під час перебування в цих приміщеннях людей ґрати мають бути відчиненими¹⁷.**

У будівлях і спорудах, які мають два і більше поверхів, у разі одночасного перебування на поверсі понад 25 осіб **мають бути розроблені та розміщені на видних місцях плани (схеми) евакуації на випадок пожежі.**

Відповідальні працівники спецшколи і НРЦ:

- Черговий повинен бути забезпечений **фільтрувальними пристроями для саморятуння під час пожежі** з розрахунку на максимальну кількість дітей та окремо для обслуговувального персоналу, **комплектом ключів від дверей евакуаційних**

¹⁶ Правила пожежної безпеки регулюються наказом Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417 «Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні», а також наказом МОН України від 15.08.2016 № 974 «Правила пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України».

¹⁷ Розділ III наказу МОН від 15.08.2016 № 974 «Правила пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України».

виходів та воріт, автомобільних в'їздів на територію закладу та установи¹⁸.

- Працівники охорони (сторожі, вахтери тощо) повинні мати інструкцію, що визначає їхні обов'язки щодо контролю за дотриманням протипожежного режиму, огляду території і приміщень, порядок дій у разі виявлення пожежі, спрацювання системи протипожежного захисту. Інструкція визначає, кого з посадових осіб мають викликати в нічний час у разі виникнення пожежі¹⁹.

План евакуації оформлюють на кожен поверх будинку, його затверджує керівник закладу освіти, підписує особа, відповідальна за пожежну безпеку будинку. **План вивішують на видному місці**, його мають вчасно переглядати з урахуванням наявних умов²⁰.

2.3. Право на охорону здоров'я та медичну допомогу

Право на медичну допомогу вихованців передбачено в статті 49 Конституції України, статті 6 Закону України «Про охорону дитинства» і гарантовано дотриманням стандартів:

- ▶ забезпеченням можливості надання невідкладної домедичної допомоги;
- ▶ забезпеченням обов'язкових щорічних медичних профілактичних оглядів і наявністю обов'язкових медичних оглядів усіх дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їхнього числа — двічі на рік²¹;
- ▶ забезпеченням виконання рекомендацій лікарів, наданих під час щорічних оглядів;
- ▶ забезпеченням диспансерного нагляду дітей, які мають хронічні захворювання;

¹⁸ Розділ II наказу МОН від 15.08.2016 № 974 «Правила пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України».

¹⁹ Розділ II наказу МОН від 15.08.2016 № 974 «Правила пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України».

²⁰ Лист МОН від 11.07.2022 № 1/7707–22 «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану».

²¹ Стаття 34 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

- ▶ забезпеченням у разі потреби надання вторинної та третинної медичної допомоги дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, та особам із їхнього числа;
- ▶ правомірністю надання медичної допомоги медичним персоналом (наявність ліцензії на господарську діяльність з медичної практики)²².

У спецшколі медична допомога охоплює:

- ▶ реабілітаційні послуги (допомогу) (на підставі ліцензії на провадження господарської діяльності, зокрема ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики)²³;
- ▶ для учнів (вихованців) з порушеннями опорно-рухового апарату — корекційно-розвиткові послуги (допомогу), спрямовані на забезпечення рухового та ортопедичного режимів, лікувальної фізкультури, масажу, заняття в басейні тощо²⁴;
- ▶ для дітей з порушеннями зору — консервативне, плеоптичне і плеопто-ортоптичне лікування; добір оптичних засобів корекції²⁵.

Медичне обслуговування учнів, що проживають у пансіонах спецшкіл і НРЦ, ведеться відповідно до [Порядку здійснення медичного обслуговування учнів закладів загальної середньої освіти](#)²⁶. Заклади охорони здоров'я за місцем розташування НРЦ з урахуванням особливостей контингенту учнів (вихованців) і напряму (профілю) діяльності центру разом з органами керування освітою та органами охорони здоров'я забезпечують проведення щороку моніторингу стану їхнього здоров'я і вжиття лікувально-профілактичних заходів.

У медичному кабінеті спецшколи та НРЦ повинні бути набори лікарських засобів для невідкладної медичної допомоги і протишокової терапії, стерильний перев'язувальний матеріал, засоби для обробки пошкоджених ділянок шкіри. В аптечній шафі, що замикається, зберігаються лікарські засоби окремо для зовнішнього та внутрішнього засто-

²² Стаття 7(15) Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

²³ Положення про спецшколу.

²⁴ Положення про спецшколу.

²⁵ Положення про спецшколу.

²⁶ Затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 2021 р. № 31.

сування, а також для надання невідкладної допомоги (**обов'язкова наявність інструкцій з надання невідкладної допомоги**)²⁷.

Ознаками порушень цього права в спеціальних закладах освіти можуть бути виявлення випадків:

- ▶ ненадання медичної допомоги дитині, яка перебуває в безпорадному стані;
- ▶ непроведення або формальне проведення щорічних медичних оглядів, непризначення лікування за їх результатами;
- ▶ в медичних пунктах немає необхідної кількості медичних препаратів для надання першої долікарської допомоги; наявність препаратів, термін придатності яких сплив;
- ▶ нема приміщення ізолятору для ізолювання вихованців з підозрою на інфекційні захворювання;
- ▶ непроведення розслідувань травматизму;
- ▶ не проводиться санітарно-просвітницька робота з дітьми;
- ▶ нема контролю медиків за дотриманням санітарно-гігієнічних вимог до стану приміщень і дотриманням режиму навчання тощо.

Перелік ознак не вичерпний.

2.4. Право на свободу та особисту недоторканність

Право на свободу та особисту недоторканність встановлено статтею 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статтею 29 Конституції України.

Спеціальна школа — заклад загальної середньої освіти, у своїй діяльності керується [Конституцією України](#), Законами України [«Про освіту»](#), [«Про повну загальну середню освіту»](#), [«Про дошкільну освіту»](#), [«Про охорону дитинства»](#), [«Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»](#) та Положенням про спеціальну школу²⁸.

²⁷ Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів», затверджених наказом МОЗ України від 20.02.2013 № 144.

²⁸ Положення про спеціальну школу, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 № 221.

Навчально-реабілітаційний центр — заклад загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами, у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України [«Про освіту»](#), [«Про повну загальну середню освіту»](#), [«Про дошкільну освіту»](#), [«Про охорону дитинства»](#), [«Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»](#) та Положенням про навчально-реабілітаційний центр²⁹.

Стандарт втілення цього права — поміщення і перебування вихованців з дотриманням встановлених законодавством підстав, зокрема:

Спеціальна школа та НРЦ³⁰

Зарахування учнів (вихованців) до спецшкіл та НРЦ проводиться відповідно до **Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти, затвердженого наказом МОН від 1 серпня 2018 р. № 831:**

- ▶ на підставі заяви про зарахування одного з батьків дитини або її законних представників;
- ▶ під час поселення дитини до пансіону між одним з батьків або іншим законним представником учня та закладом освіти укладається договір. У разі коли керівником закладу освіти призначено опікуном дитини, договір із закладом освіти укладає відповідний орган опіки та піклування, який ухвалив рішення про її цілодобове перебування в такому закладі освіти;
- ▶ рішення про влаштування учнів (вихованців) до пансіону закладу затверджується наказом директора.

До спеціального закладу освіти для

дітей з порушеннями опорно-рухового апарату зараховуються особи, які самостійно пересуваються, не потребують індивідуального догляду та з такими захворюваннями:

- ▶ церебральний параліч;
- ▶ наслідки поліомієліту у відновному і резидуальному станах;
- ▶ артрогрипоз, хондродистрофія, міопатія, наслідки інфекційних поліартритів;
- ▶ інші вроджені та набуті деформації опорно-рухового апарату важкого ступеня;

²⁹ Положення про навчально-реабілітаційний центр, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 № 221.

³⁰ Наказ МОН від 1 серпня 2018 р. № 831 «Про затвердження порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти».

дітей з порушеннями інтелектуального розвитку зараховуються особи, які мають легкі та помірні порушення інтелектуального розвитку, зокрема діти з синдромом Дауна, розладами спектра аутизму;

дітей з порушеннями слуху зараховуються особи глухі та зі зниженим слухом;

- ▶ не зараховуються до спеціальних закладів освіти для дітей з порушеннями слуху особи, які мають тяжкі порушення мовлення на фоні нормального слуху (алалія, афазія, дислексія та ін.);

дітей з тяжкими порушеннями мовлення зараховуються особи зі збереженим слухом і первинно збереженим інтелектом, які мають тяжкі системні мовленнєві порушення);

- ▶ не зараховуються до спеціальних закладів освіти для дітей з тяжкими порушеннями мовлення особи, які мають знижений слух або мовленнєві порушення, що можуть бути виправлені в процесі індивідуальних занять з учителем-логопедом.

дітей з порушеннями зору зараховуються особи сліпі та особи зі зниженим зором.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, діти розлучені з сім'єю, проживають у пансіоні протягом календарного року, зокрема у вихідні та святкові дні, під час канікул (крім тих, над якими встановлено опіку / піклування або які влаштовані в прийомній сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, інші установи та заклади)³¹.

Учні зі встановленою інвалідністю можуть проживати в пансіоні у вихідні та святкові дні (крім канікул) за індивідуальним графіком та на підставі письмової заяви (у довільній формі) одного з батьків або іншого законного представника учня.

2.5. Права дітей з інвалідністю та маломобільних груп населення

Згідно зі **статтею 21 Закону України** «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», навчальні заклади надають освітні послуги особам з інвалідністю нарівні з іншими громадянами, зокрема шляхом створення належного кадрового, матеріально-технічного

³¹ Постанова Кабміну від 3.11.2021 р. № 1131 «Про затвердження Порядку проживання та утримання учнів у пансіонах закладів освіти».

забезпечення та забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби особи з інвалідністю.

Доступність

Підприємства, установи та організації зобов'язані створювати умови для безперешкодного доступу осіб з інвалідністю (зокрема осіб з інвалідністю, які використовують засоби пересування та собак-поводирів) до об'єктів фізичного оточення.

Будівлі і території спецшкіл і НРЦ, а також будівлі пансіонів, які можуть бути в їхній структурі, повинні бути облаштовані відповідно до вимог **ДБН. Будинки і споруди: Заклади освіти В.2.2–3:2018 (зі зміною 1), ДБН В.2.2–40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд»**, доступність для маломобільних груп населення **Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»**.

Для дітей з порушеннями зору, зокрема зі зниженим зором, необхідно³²:

- ▶ пішохідні зони в приміщенні закладу та на його земельній ділянці облаштовувати контрастними рельєфними лініями;
- ▶ облаштовувати сходи контрастними обмежувальними смугами по краю першої та останньої сходинки, які за фактурою також відрізняються від інших сходинок маршруту, а ділянки поручня, які відповідають першій та останній сходинці маршруту, виділяють кольором, що контрастує з іншою частиною поручня;
- ▶ зони підвищеної небезпеки (в їдальнях, майстернях, лабораторіях) виокремлювати на підлозі рельєфним покриттям (ворсистим, гумовим тощо).

Для орієнтування дітей з порушеннями слуху в класах, навчальних кабінетах і лабораторіях необхідно³³:

- ▶ встановлювати сигнальні лампочки (маячки), що сповіщатимуть про початок і закінчення заняття;
- ▶ місця для дітей зі зниженим слухом слід обладнати електроакустичними приладами та індивідуальними навушниками.

Основний та допоміжні входи до будівлі, а також евакуаційні виходи з будівлі назовні слід обладнати **пандусом з похилом не біль-**

³² ДБН. Будинки і споруди: Заклади освіти В.2.2–3:2018.

³³ ДБН. Будинки і споруди: Заклади освіти В.2.2–3:2018.

ше ніж 1:12 або 8 % (1:10 або 10 % за перепаду рівнів підлоги до 0,2 м)³⁴, а за необхідності влаштовують також і сходи з похилом 1:3. Ширина у просвіті вхідного тамбуру має бути не менше ніж 2,2 м, вхідних дверей — не менше ніж 1,2 м.

Ширина прорізів у стіні для вільного проїзду крісла колісного рекомендується не менше ніж 1,2 м.

Для забезпечення доступності будівлі слід обладнувати ліфтами, які розраховують на перевезення крісел колісних для переміщення осіб з інвалідністю та осіб з особливими освітніми потребами. Замість ліфтів допускається улаштування піднімальних платформ, що переміщуються вертикально, похило або вздовж сходового маршруту.

У туалетах для учнів одну з кабін слід передбачати універсальною для осіб з особливими освітніми потребами (інвалідністю) не менше ніж 1,65 м завширшки і 1,8 м завдовжки. В універсальній кабіні, крім унітаза, передбачають умивальник, що обладнаний краном важільного типу, поручні на стінах і кронштейни на стіні біля унітаза на висоті 0,7–0,9 м; кабіна повинна обладнутися системою сигналізації, ручки дверей та замкачі мають бути важільного типу, а також з можливістю відчинення замкнених дверей ззовні³⁵.

Кожна дитина з інвалідністю має право на реабілітацію відповідно до **ЗУ «Про реабілітації у сфері охорони здоров'я»** і постанови Кабміну **«Про затвердження Порядку здійснення реабілітаційних заходів» від 19.01.2022 №31**.

Реабілітація розпочинається з проведення реабілітаційного обстеження, визначення наявності або ризику виникнення обмеження повсякденного функціонування, кількісного їх оцінення та створення індивідуального реабілітаційного плану.

Фахівець із реабілітації зобов'язаний надати особі, якій надається реабілітаційна допомога, її законному представникові в доступній формі інформацію про стан її здоров'я, наявні обмеження повсякденного функціонування та іншу інформацію, на підставі якої складається індивідуальний реабілітаційний план³⁶.

Індивідуальний реабілітаційний план — документ, що розробила мультидисциплінарна реабілітаційна команда на підставі результа-

³⁴ ДБН В.2.2–40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд».

³⁵ ДБН. Будинки і споруди: Заклади освіти В.2.2–3:2018.

³⁶ Ст.22 ЗУ «Про реабілітації у сфері охорони здоров'я».

тів реабілітаційного обстеження особи з обмеженнями повсякденного функціонування (або такої, у якої можуть виникнути обмеження повсякденного функціонування), що визначає мету та завдання реабілітації та комплекс заходів, необхідних для їх досягнення.

Контроль за виконанням ІПР ведеться не рідше ніж один раз на два роки і може не збігатися з датою наступного огляду дитини з інвалідністю³⁷. Тобто оновлення ІПР і медичний огляд дитини — це різні процедури.

2.6. Право на достатній життєвий рівень, що включає достатнє харчування, одяг, житло

Право на достатній життєвий рівень вихованців встановлено у статті 48 Конституції України, статті 8 Закону України «Про охорону дитинства» і забезпечується належними умовами проживання:

- ▶ площа спальних кімнат встановлюється з розрахунку 6,0 м² на одного учня в закладах для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, які переміщуються на кріслах-колясках, і 5,0 м² на дитину в закладах інших профілів (спальні кімнати для дітей шкільного віку розраховуються не більше ніж на чотири особи та повинні бути окремими для хлопчиків та дівчаток)³⁸;
- ▶ температура повітря в спальнях має бути від +18°C до +22°C, у приміщеннях медичного блоку — 21–23°C³⁹;
- ▶ спальні обладнуються стаціонарними ліжками, шафами, стільцями та тумбочками (кількість тумбочок і стільців, а також віддільень у шафі повинна відповідати кількості ліжок у кімнаті);
- ▶ розташовання ліжок повинно забезпечувати зручність підходу до них і не заважати прибиранню кімнати;
- ▶ для сну дітей забороняється використовувати двоярусні ліжка, розкладачки, розкладні ліжка, дивани⁴⁰;

³⁷ Наказ МОЗ від 08.10.2007 N 623 «Про затвердження форм індивідуальної програми реабілітації інваліда, дитини-інваліда та порядку їх складання».

³⁸ ДСанПін, *див п. 27*.

³⁹ Пункт 5.4 ДСанПін.

⁴⁰ Пункт 7.9 ДСанПін.

- ▶ санвузли мають бути оснащені санітарним обладнанням у житловій зоні відповідно до норм (на кількість дітей):

У спецшколі і НРЦ для дітей з	Для дівчаток (1 унітаз)	Для хлопців (1 пісуар і 1 унітаз)	Один умивальник	Одна ванна для ніг	Гігієнічна душова (одна душова сітка / лійка)	Кімната гігієни (для дівчат)
порушеннями опорно-рухового апарату	8	12 8	6	12	10	50
незрячих і зі зниженим зором	8	10 2 пісуари	3	6	12	30
	біля унітазів і пісуарів повинні бути поручні					
для дітей, що нечують, зі зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення	15	20 20	8		18	70
для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку	8	10 10	4	8	16	36

- ▶ питний режим може забезпечуватися: питними фонтанчиками в коридорах і рекреаціях з розрахунку 1 фонтанчик на 100 учнів (вихованців); негазованою питною водою промислового виготовлення в дрібній тарі (до 2 л) у кожному навчальному приміщенні; пристроями з дозованим розливом бутильованої води промислового виготовлення (більше ніж 15 л)⁴¹;

⁴¹ Пункт 6.10 ДСанПін.

- ▶ забезпечення якісним харчуванням відповідно до норм харчування для дітей відповідного віку⁴²;
- ▶ площа обіднього залу з розрахунку 1,6 м² (для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату — 2,3 м²) на одне місце за умови харчування всіх вихованців у 2 зміни;
- ▶ наявність у їдальні щоденного меню;
- ▶ можливість помити руки на вході до їдальні (умивальники розташовують у розширених проходах до обіднього залу (завширшки не менше ніж 3,6 м) з розрахунку 1 умивальник на 20 місць; для учнів з порушеннями зору — 1 умивальник на 10 місць; для учнів із розумовою відсталістю — 1 умивальник на 15 місць)⁴³;
- ▶ наявність меню-розкладки і перспективного (14-денного меню з урахуванням пори року та віку дітей);⁴⁴
- ▶ повинно бути організоване п'ятиразове харчування учнів з перервами між споживаннями їжі 3,5–4 години: сніданок — 8.00–8.30, другий сніданок — 10.30–11.30, обід — 13.00–14.00, підвечірок — 16.30–17.00, вечеря — 19.30–20.00 (протягом навчального року режим харчування не змінюють)⁴⁵;
- ▶ придатність харчових продуктів для використання (дотримання строків споживання продуктів);
- ▶ наявність добових проб страв⁴⁶;
- ▶ наявність санітарних книжок і дотримання строків проведення медогляду працівниками харчоблоку;
- ▶ вчасне заповнення журналу бракеражу готової продукції, журналу здоров'я персоналу харчоблоку;
- ▶ одяг має відповідати віковій дитини і сезону / погоді.

⁴² Постанова КМУ від 24 березня 2021 р. № 305 «Про затвердження норм харчування у навчальних та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку».

⁴³ Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів», затверджених наказом МОЗ України від 20.02.2013 № 144.

⁴⁴ Пункт 8.4 ДСанПін.

⁴⁵ Пункт 8.5 ДСанПін.

⁴⁶ Пункт 8.13 ДСанПін.

2.7. Право на повагу до приватного та сімейного життя

Зазначене право встановлене статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статтею 32 Конституції України.

Право на конфіденційність і захист від втручання в особисте життя забезпечується:

- ▶ підтримкою контактів із сім'єю / рідними;
- ▶ забезпеченням спілкування з друзями та знайомими телефоном;
- ▶ доступом вихованців до власних телефонів;
- ▶ наявністю механізму відправлення та отримання листів;
- ▶ можливістю виходити / виїжджати за межі закладу;
- ▶ можливістю спілкування з представниками громади;
- ▶ можливістю вихованцям бути наодинці;
- ▶ забезпеченням доступу до спальних приміщень (не лише вночі);
- ▶ можливістю на власний розсуд оформляти особистий простір біля свого ліжка (застеляти ліжко за своїм зразком, розміщувати фото, картини, репродукції на стінах тощо);
- ▶ контрольованим доступом до інтернету;
- ▶ доступ до всіх документів, що містять особисті та конфіденційні дані, що стосуються дітей, має бути обмежений і визначатися законом. Якщо передання особистих і конфіденційних даних необхідно у кращих інтересах дитини, це повинно вестися відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»;
- ▶ фахівці, що працюють з дітьми та для дітей, повинні дотримуватися суворих правил конфіденційності, за винятком випадків, коли існує ризик заподіяння шкоди дитині⁴⁷.

Забезпечення приватності:

- ▶ наявністю особистого простору та індивідуалізації умов проживання (не допускаються уніфіковані зачіски, одяг, спальні місця);
- ▶ роздільним розміщенням ліжок;

⁴⁷ Рекомендація Комітету міністрів Ради Європ «Права дітей та соціальні послуги, дружні до дітей і сімей», CM/Rec(2011)12. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680948c09.

- ▶ наявністю кабінок / перегородок у санвузлах;
- ▶ наявністю захисної плівки на вікнах тощо;
- ▶ безперешкодним доступом до туалетних та душових кімнат.

2.8. Право на ефективні засоби юридичного захисту

Право визначене статтею 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статтями 40, 57, 59 Конституції України, статтею 3 Закону України «Про охорону дитинства» і передбачає право на професійну правничу допомогу, на отримання інформації про свої права та обов'язки, право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади.

Кожна дитина має право відстоювати свої основні права в органі, що доступний, неупереджений та незалежний.

З метою захисту прав вихованців заклад має налагодити співпрацю з центрами з надання безоплатної правової допомоги та правозахисними організаціями.

Повинно забезпечуватись інформування вихованців про їхні права та обов'язки шляхом:

- ▶ розміщення інформації про права і обов'язки дітей у доступних для них місці та формі;
- ▶ проведення інформаційних бесід про права і обов'язки вихованців.

Діти мають право звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, медій та їхніх посадових осіб із зауваженнями та пропозиціями стосовно їхньої діяльності, заявами та клопотаннями щодо реалізації своїх прав і законних інтересів та скаргами про їх порушення⁴⁸.

Це право забезпечується шляхом:

- ▶ розміщення в доступному місці інформації про національну гарячу лінію для дітей, адреси та телефони посадових осіб (зокрема, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини) та гарячих ліній, на які вони можуть звертатись у разі порушення їхніх прав та інтересів;

⁴⁸ Стаття 9 Закону України «Про охорону дитинства».

- ▶ забезпечення можливості конфіденційного телефонування на гарячу лінію;
- ▶ наявності в доступному місці скриньки для скарг;
- ▶ забезпечення можливості конфіденційного вкидання скарг у скриньку;
- ▶ наявності механізму розгляду скарг;
- ▶ наявності самоврядування вихованців.

2.9. Право на освіту

Право на освіту вихованців визначене статтею 53 Конституції України, Законом України «Про освіту».

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій, а також пільг учням і студентам.

Під час зарахування дітей до спецшкіл та НРЦ не допускається дискримінація за будь-якою ознакою, зокрема за місцем проживання.

Структуру навчального року, тривалість навчального тижня, інші форми організації освітнього процесу в межах часу, передбаченого освітньою програмою, схвалює педагогічна рада спецшколи / НРЦ та затверджує директор.

Освітній процес у спецшколі / НРЦ відбувається з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учнів (вихованців).

Освітня програма повинна передбачати корекційно-розвитковий складник і предмети на вибір. Таку програму схвалює педагогічна рада спецшколи / НРЦ та затверджує директор.

Не можуть бути затверджені та використовуватися освітні програми, що не передбачають досягнення учнями результатів навчання, визначених державними стандартами.

Освітній процес у спецшколі / НРЦ спрямовується на розвиток особистості учня (вихованця) шляхом формування та застосування його компетентностей та має корекційну спрямованість. Шляхом індивідуального та диференційованого підходів освітній процес забезпечує ко-

рекцію порушень розвитку, засвоєння освітньої програми, розвиток здібностей і подальшу соціалізацію.

У спецшколі і НРЦ повинно бути забезпечене викладання навчальних предметів (інтегрованих курсів) способами, найприйнятнішими для учнів зі складними порушеннями розвитку відповідного віку, зокрема шляхом адаптації / модифікації змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів)

2.10. Право на захист від примусової праці

Право закріплене статтею 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статтею 43 Конституції України, статтею 21 Закону України «Про охорону дитинства».

Забороняється залучення дітей до найгірших форм дитячої праці, участі у важких роботах і роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах та до праці понад встановлений законодавством скорочений робочий час.

До найгірших форм дитячої праці належать:

- ▶ усі форми рабства або практика, подібна до рабства, зокрема продаж дітей та торгівля ними, боргова залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, зокрема примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах;
- ▶ використання, вербування або пропонування дитини для зайняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи порнографічних вистав;
- ▶ використання, вербування або пропонування дитини для незаконної діяльності;
- ▶ робота, що за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди фізичному або психічному здоров'ю дитини.

Учні не допускаються до виконання робіт, що небезпечні для їхнього життя та здоров'я, створюють загрозу зараження інфекційними хворобами⁴⁹:

⁴⁹ Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які

- ▶ робота зі значним фізичним навантаженням (вага вантажу, який можуть підняти школярі: 11–12 років — не більше ніж 4 кг, 13–14 років — 5 кг, 15 років (хлопчики) — 12 кг, дівчатка — 6 кг, 16 років — 14 кг і 7 кг, відповідно, 17 років — 16 кг і 8 кг, максимальна вага вантажу встановлюється індивідуально за рекомендацією лікаря);
- ▶ робота з електроприладами;
- ▶ миття вікон, очищення даху і проїжджих частин вулиці від снігу, льоду;
- ▶ очищення освітлювальної апаратури, вентиляційного обладнання та витяжних шаф;
- ▶ перенесення скла та виробів із нього;
- ▶ прибирання санвузлів, умивальних і кімнат гігієни, медичних та допоміжних приміщень, сходів, рекреаційних приміщень, майстерень, спортивних приміщень, актові зали, харчоблоку, роздаткової, буфету, обідньої зали;
- ▶ прання постільної білизни;
- ▶ винесення та вивезення відходів;
- ▶ догляд за хворими тваринами, птахами;
- ▶ догляд за дітьми, хворими на інфекційні хвороби;
- ▶ робота з хімічними речовинами (крім занять з хімії);
- ▶ робота в котельнях;
- ▶ проведення нічних чергувань.

Одноразова тривалість роботи із самообслуговування не повинна перевищувати для учнів 2–4-х класів 30 хвилин, 5–9-х класів — 45 хвилин, 10–12-х класів — 1,5 години. Роботу необхідно проводити у спеціальному одязі. Усі види прибирання ведуться лише вологим методом з подальшим провітрюванням приміщень. Миття підлоги дозволяється учням з 10 років за обов'язкового використання швабри⁵⁰.

потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів», затверджених наказом МОЗ України від 20.02.2013 № 144.

⁵⁰ Пункт 9.23 ДСанПін.

2.11. Право на вільний і всебічний розвиток своєї особистості

Статтю 23 Конституції передбачено, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо водночас не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, у якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

У спецшколі та НРЦ для всебічного розвитку учнів (вихованців) з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей створюються відповідно до законодавства гуртки за інтересами, спортивні секції, до освітнього процесу залучаються заклади позашкільної освіти.

Учні (вихованці) мають забезпечуватися спортивним інвентарем та обладнанням, засобами навчання та іншим навчальним приладдям, іграшками та іграми, матеріалами для розвитку індивідуальних творчих здібностей, гурткової, секційної роботи, технічними та іншими засобами реабілітації.

Розділ III

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ВІДВІДУВАННЯ

3.1. Початок відвідування

Склад групи НПМ

Група НПМ, що відвідує заклади для дітей, повинна складатися з кваліфікованих моніторів з ґрунтовним досвідом і спеціальним підготованням щодо спілкування з дітьми, особливо в закритих установах.

Команда має бути мультидисциплінарною та складатися відповідно до типу закладу та контингенту дітей, що перебувають у спецшколі чи НРЦ. Корисно мати принаймні одного монітора-юриста, медичного фахівця (особливо коли можуть бути повідомлення про випадки тортур чи інших видів жорстокого та нелюдського поводження і покарання), а також (по змозі) експерта із соціальної роботи, педагога, психолога та/або психіатра тощо⁵¹.

Наявність і чоловіків, і жінок у групі НПМ може стати суттєвою перевагою в спілкуванні з вихованцями, що проживають у спецшколах чи НРЦ. Діти та персонал можуть віддавати перевагу розмові з чоловіком або жінкою, залежно від конкретного питання. Наприклад, дівчата можуть відмовитися говорити про можливе сексуальне насильство з представниками чоловічої статі. Тож гендерно збалансована команда збільшить можливість дістати повне розуміння ситуації всередині закладу.

⁵¹ Ст. 55 Monitoring places where children are deprived of liberty. Defence for children International (DCI) — Belgium, <https://defenceforchildren.org/monitoring-places-where-children-are-deprived-of-liberty-a-practical-guide/>.

Основні принципи моніторингу⁵²

Не нашкодити	Під час відвідування місця несвободи може виникнути конфлікт інтересів між необхідністю отримати інформацію та безпекою дитини, що перебуває в закладі. Наприклад, може існувати ризик, що після закінчення відвідування НПМ до дитини будуть застосовані репресії з боку працівників закладу чи інших вихованців. Або існує ризик психологічної чи емоційної травми, спричиненої питаннями під час інтерв'ю. Під час відвідування НПМ фізична і психологічна безпека дітей у закладі повинна бути головним пріоритетом. Жодна дія групи НПМ не повинна ставити це під загрозу.
Знати стандарти	Усі члени групи НПМ повинні знати і розуміти міжнародні та національні стандарти моніторингу й дотримання прав людини відповідних місць несвободи.
Повага до працівників закладу	Роль групи НПМ полягає в моніторингу дотримання прав дітей у місцях несвободи. Цього можна досягнути успішніше, коли встановлена мінімальна взаємна повага з представниками закладу. Група НПМ повинна поважати роботу працівників, проте ця повага не означає, що керівництво матиме будь-який вплив на групу НПМ, і, в будь-якому разі, це не повинно впливати на об'єктивність і безпристрасність відвідування.
Довіра	Довіра — ключова річ для успішного відвідування, і члени групи НПМ не повинні давати обіцянок, які вони не можуть виконати. Під час інтерв'ю з дітьми особливо важливо пояснити дітям межі повноважень групи НПМ, а також те, що будь-яка надана інформація анонімна та конфіденційна.
Конфіденційність	Вся отримана групою НПМ інформація повинна бути розглянута як конфіденційна, бо інакше це може мати серйозні наслідки як для опитаної дитини, так і для довіри до НПМ загалом. Якщо існує ризик небезпеки для дітей чи працівників закладу, група НПМ не повинна розголошувати інформацію або ж робити це так, щоб уникнути ризиків. Безпека дітей та інших учасників моніторингу повинна бути головною метою для групи НПМ, а дотримання конфіденційності, як інструменту для захисту їхньої безпеки, має стати пріоритетом.

⁵² OHCHR, [Training Manual on Human Rights Monitoring](#), Chapter 2: Basic principles of human rights monitoring.

Чутливість	Під час інтерв'ю з дітьми, які перебувають у місцях несвободи, важливо, щоб члени групи НПМ враховували травматичний вплив, який може виникнути від спогаду про певні події. Це може призвести до потенційної травми, психологічного розладу чи вразливості дітей. Група НПМ повинна бути обізнана і мати навички спілкування з дітьми сприятливим для дитини способом.
Об'єктивність	Група НПМ повинна працювати над фіксацією конкретних фактів і намагатися скласти об'єктивний і вільний від емоцій, чи попередньо сформованих ідей, звіт.
Прозорість	Група НПМ повинна переконатися, що керівництво закладу володіє інформацією про методологію відвідування та обсяг її повноважень для відвідування закладу. Робота групи НПМ повинна бути оприлюднена через письмові звіти та/або офіційні пресрелізи для інформування громадськості.

На вході на територію закладу група НПМ звертає увагу на:

- ▶ безпечність території для вихованців;
- ▶ наявність майданчиків для дошкільнят, фізкультурно-спортивної зони, зони відпочинку⁵³;
- ▶ наявність вказівників руху до найближчого цивільного укриття.

Порядок дій групи НПМ у разі перешкоджання в проведенні відвідування

Перешкоджання в проведенні відвідування такі:

- ▶ недопущення групи НПМ до службових приміщень, до вихованців або документації після ознайомлення з мандатом групи (доручення представника громадської організації та службового посвідчення працівника Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини);
- ▶ затягування допуску під різними приводами (керівник на нараді, на виїзді тощо);

⁵³ Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів», затверджених наказом МОЗ України від 20.02.2013 № 144.

- ▶ вимагання від представників громадської організації додаткових документів і дозволів для проведення своєї діяльності (крім доручення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, документа, що посвідчує особу, службового посвідчення працівника Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини);
- ▶ перешкоджання конфіденційному спілкуванню з вихованцями.

У разі недопуску учасників групи НПМ до місця несвободи, створення перешкод у роботі групи НПМ, ненадання інформації, копії документів тощо, керівник групи НПМ повідомляє про це відповідного представника Уповноваженого, правоохоронні органи, Департамент НПМ та складає стосовно особи (осіб), яка перешкоджає у проведенні відвідування, протокол про перешкоджання діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини⁵⁴. Керівник групи також складає повідомлення про скоєння кримінального правопорушення за ознаками кримінального правопорушення, відповідальність за яке передбачена у статті 344 Кримінального кодексу України⁵⁵. Після забезпечення умов для безперешкодного проведення відвідування НПМ, група НПМ продовжує розпочату роботу.

3.2. Спілкування з керівником закладу

Під час першого спілкування з керівником закладу керівник групи НПМ має виконати такі дії:

- ▶ пред'явити керівникові для ознайомлення службові посвідчення та доручення представників громадських організацій;
- ▶ у разі потреби, надати для ознайомлення витяг із Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», зокрема щодо реалізації функцій національного превентивного механізму;

⁵⁴ Стаття 188–40 Кодексу України про адміністративні правопорушення (невиконання законних вимог Уповноваженого ВРУ з прав людини або представників Уповноваженого ВРУ з прав людини).

⁵⁵ Регламент з організації та здійснення регулярних відвідувань місць несвободи для виконання функцій національного превентивного механізму в Україні, затвердженого наказом Уповноваженого Верховної Ради України від 02.06.2023 № 60.15/23, п. 5.2.

- ▶ повідомити про мету і порядок проведення відвідування, склад групи НПМ, дотримання умов конфіденційності щодо інформації, отриманої під час відвідування;
- ▶ передати перелік документів (інформації), з якою група буде знайомитися під час огляду установи, щоб директор останньої забезпечив доступ до цих документів (інформації);

з'ясувати:

- ▶ кількість вихованців, на яку розрахований заклад та кількість дітей, які утримуються в закладі на дату проведення відвідування;
- ▶ кількість дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їхнього числа опіку і піклування над якими виконує заклад;
- ▶ рівень укомплектованості персоналом (педагогами, медиками, психологами тощо).

Відвідування проводиться за участю персоналу закладу (бажано одна особа на кожну підгрупу групи).

Особливості проведення відвідування:

- ▶ не можна зривати навчальний процес;
- ▶ якщо на початку відвідування в закладі тривають навчальні заняття, спочатку слід ознайомитися з житловими приміщеннями, забезпеченням реабілітаційними послугами, провести бесіди з педагогічним і медичним персоналом;
- ▶ у такому разі спілкування з вихованцями відбувається по завершенні навчання.

Під час відвідування з'ясовується наявність дружньої та комфортної атмосфери для вихованців:

- ▶ наявність заходів щодо недопущення всіх видів насильства (які вживаються превентивні заходи);
- ▶ наявність механізмів реагування на прояви насильства;
- ▶ створення і забезпечення вільного доступу до позанавчальної діяльності;
- ▶ забезпечення надання психологічних консультацій та психосоціальної підтримки;
- ▶ направлення учнів для отримання зовнішньої допомоги в разі потреби.

3.3. Огляд місця несвободи

Дисциплінарні приміщення

Офіційних дисциплінарних приміщень у спецшколі / НРЦ немає, але можуть використовуватися для цього будь-які приміщення, де можуть закривати (ізолювати) вихованців. **Тому оглядові підлягають усі приміщення закладів.**

Функціональні групи приміщень

У приміщеннях закладів передбачаються функціональні групи приміщень⁵⁶:

- ▶ спальні кімнати;
- ▶ роздягальні;
- ▶ кімнати для лагодження одягу;
- ▶ кімнати для відпочинку і дозвілля,
- ▶ санвузли і душові (окремо для хлопчиків і дівчаток);
- ▶ кімнати особистої гігієни дівчаток;
- ▶ кімнати для зберігання сезонного одягу та взуття;
- ▶ кімнати для сушіння одягу та взуття;
- ▶ кімнати для вихователів;
- ▶ кімнати для приготування завдань та індивідуальних занять.

Навчальні приміщення (навчальні кабінети)

Групи спортивно-фізкультурних приміщень, до якої входять спортивний зал, басейн, кабінет для занять з ритміки, вправ на тренажерах⁵⁷.

Приміщення медичного блоку

До складу медичних приміщень закладів можуть входити: кабінети лікаря, кабінет старшої медичної сестри та ін.

У медичному кабінеті повинні бути набори лікарських засобів для невідкладної медичної допомоги і протишокової терапії, стерильний перев'язувальний матеріал, засоби для оброблення пошкоджених ділянок шкіри. В аптечній шафі, що замикається, зберігаються лікарські

⁵⁶ Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів», затверджених наказом МОЗ України від 20.02.2013 № 144.

⁵⁷ Пункт 3.26 ДСанПін.

засоби окремо для зовнішнього та внутрішнього застосування, а також для надання невідкладної допомоги (обов'язкова наявність інструкцій з надання невідкладної допомоги)⁵⁸.

Медичні працівники щоденно проводять амбулаторне приймання дітей. Звернення учнів реєструються в журналі амбулаторного приймання. Дітей з гострими формами захворювання тимчасово направляють до ізолятора.

У медичному блоці повинен бути комплект протипедикульозних засобів: фартух клейончастий, косинки клейончасті (2–3 шт.), рукавички гумові, машинка для стрижки волосся, лупа, густий гребінь, спиртівка, вата, столовий оцет або 5–10-процентна оцтова кислота, оцинковане відро для знезаражування або спалювання волосся, клейончастий або бавовняний мішок для одягу дитини, у якої встановлено педикульоз, протипедикульозні препарати.

Для запобігання занесенню інфекційних, контагіозних шкірних хвороб і педикульозу медичні працівники проводять профілактичні огляди учнів після вихідних, святкових днів і канікул. Усі випадки інфекційних хвороб реєструють у журналі⁵⁹.

Ізолятор повинен бути розрахований не менше ніж на два види інфекцій (повітряно-крапельні та кишкові), відокремлений від інших приміщень медичного блоку шлюзом з умивальником і мати окремий вихід на ділянку, санвузол та душову. Палати ізолятора повинні бути непрохідними, розташовуватися суміжно з кімнатою медичної сестри. Кількість ліжок у палатах ізолятора встановлюється з розрахунку не менш ніж 5 % від загальної кількості дітей в спеціальній школі та навчально-реабілітаційному центрі⁶⁰.

Харчоблок повинен мати:

- ▶ обідній зал із розрахунку 1,6 м² (для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату — 2,3 м²) на одне місце за умови харчування всіх вихованців у 2 зміни. Умивальники розташовують у розширених проходах до обіднього залу (завширшки не менше

⁵⁸ Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів», затверджених наказом МОЗ України від 20.02.2013 № 144.

⁵⁹ Пункт 13.12 ДСанПін.

⁶⁰ Пункт 3.41 ДСанПін.

ніж 3,6 м) з розрахунку 1 умивальник на 20 місць; для учнів з порушеннями зору — 1 умивальник на 10 місць; для учнів з розумовою відсталістю — 1 умивальник на 15 місць⁶¹.

- ▶ кухню з роздавальною (заготівельний цех, кімната для кухонного посуду, комора добового запасу продуктів, комора для сухих продуктів, комора для овочів, побутова кімната для персоналу з санвузлом, душовою, роздягальною тощо).

Дотримання санітарних норм у роботі харчоблоку: наявність журналів бракеражу готової продукції, журналу здоров'я працівників харчоблоку, санітарні книжки працівників харчоблоку тощо⁶².

3.4. Спілкування з вихованцями

Опитування дітей, які проживають у закритих установах, — центральний і ключовий елемент ефективного відвідування. Це вимагає спеціального підготування та досвіду роботи з дітьми, а також нормальних людських якостей (чуйність, терпіння, емпатія, гнучкість). Окрім того, важлива рекомендація для всіх членів групи НПМ — пройти спеціальний тренінг з комунікації з дітьми, які перебувають у місцях несвободи.

Прагнення до отримання повної і точної інформації повинно бути збалансоване з турботою про безпеку та добробут дитини. Спогади про деякі події можуть призвести до повторної травматизації. Інтерв'ю може також призвести до покарання від працівників закладу або інших вихованців. Група НПМ повинна запобігти небезпеці чи стресу для дитини після інтерв'ю.

У спілкуванні з дітьми з особливими освітніми потребами НЕОБХІДНО:

- ▶ дотримуватися пріоритетів інтересів дитини: якщо їй важко, не хоче спілкуватися, то припинити спілкування (подякувати і заохотити її — ми ще будемо в школі / центрі, якщо хочеш, ми поговоримо ще, твоя думка дуже важлива / з тобою дуже цікаво);
- ▶ дотримуватися основних принципів відвідування;

⁶¹ Пункт 3.37 ДСанПін.

⁶² Пункти 8.10, 8.14, ДСанПін.

- ▶ бути доброзичливим і чесним;
- ▶ проявляти зацікавленість до дитини жестом (хитаючи головою) або інтонацією;
- ▶ використовувати слова, зрозумілі дитині;
- ▶ називати її на ім'я;
- ▶ уникати питань, які можуть травмувати дитину (про дім, батьків, домашніх улюбленців, куди б хотіла поїхати);
- ▶ питання ставити в межах її життя в спецшколі / НРЦ;
- ▶ не дивитися в очі дитини весь час (дитині некомфортно), але погляд має бути спрямований в її бік або на неї (зокрема на руки);
- ▶ не підганяти дитину, дати їй достатньо часу на те, щоб обдумати свої відповіді;
- ▶ питання ставити прості, по одному;
- ▶ не давати обіцянок дитині.

Типові проблеми, що можуть виникнути під час інтерв'ю:

- ▶ діти відповідають на питання, на які вони не знають відповіді;
- ▶ діти применшують важливість (знецінюють) деякі запитання чи, навпаки, перебільшують їх, особливо при ровесниках, щоб підняти свій статус у їхніх очах;
- ▶ діти розповідають інтерв'юєрові те, що, на їхню думку, він хоче почути, або те, чого їх наперед навчили працівники закладу;
- ▶ діти можуть нічого не розповідати через страх покарання, після того як група НПМ залишить заклад;
- ▶ дітей, у яких порушення мовлення, важко зрозуміти та вести з ними діалог. Це може потребувати додаткового часу та підготування.

Тому вкрай важливо, щоб усі члени групи НПМ були підготовлені і знали, як спілкуватися з дітьми в різних ситуаціях.

Поради для інтерв'ювання дітей з порушеннями слуху⁶³:

- ▶ привертайте увагу дитини, доторкнувшись до її плеча або помахавши рукою. Намагайтеся робити це не надто активно, щоб не налякати дитину;
- ▶ якщо можливо, залучайте допомогу перекладачів мови жестів у спілкуванні з дітьми, які користуються цією мовою. Під час ін-

⁶³ OHCHR, [Training Manual on Human Rights Monitoring](#), p.28. Chapter 11: Interviewing.

терв'ю звертайтеся безпосередньо до дитини, а не до перекладача мови жестів;

- ▶ якщо дитина має часткову втрату слуху, запитайте її, де саме вона хоче сидіти під час інтерв'ю;
- ▶ якщо дитина читає з губ, дивіться безпосередньо на неї і говоріть повільно та чітко. Не намагайтеся збільшити рухи губ та не кричіть;
- ▶ висловлюйтеся виразно, бо вирази обличчя, жести та рухи тіла допомагають дитині зрозуміти вас;
- ▶ намагайтеся сісти обличчям до джерела світла та тримайте руки подалі від рота під час розмови.

Поради для інтерв'ювання дітей з порушеннями зору⁶⁴:

- ▶ почніть з ідентифікування себе і свого колеги, якщо ви проводите інтерв'ю удвох;
- ▶ якщо ви хочете потиснути дитині руку, спочатку треба запитати: «Чи можемо ми потиснути руки?»;
- ▶ пропонуючи дитині сісти, покладіть її руку на спинку чи підлокітник стільця / крісла;
- ▶ якщо під час розмови ви змінюєте положення (пересідаєте на інший стілець чи встаєте, тощо) завжди повідомляйте про це дитину;
- ▶ закінчуючи інтерв'ю, так само повідомте дитину, що розмова завершується і ви будете йти.

Поради для інтерв'ювання дітей з порушеннями мовлення:

- ▶ ставте короткі запитання, які вимагають коротких відповідей, якщо це можливо;
- ▶ не потрібно симулювати розуміння того, що сказала дитина. Краще перепитати, або переформулювати питання іншими словами, якщо це потрібно;
- ▶ якщо дитина з тяжкими порушеннями мовлення, але знає мову жестів, запитайте чи хоче вона використати допомогу перекладача.

Поради для інтерв'ювання дітей, що користуються кріслом колісним:

⁶⁴ OHCHR, [Training Manual on Human Rights Monitoring](#), p.28. Chapter 11: Interviewing.

- ▶ під час розмови з дитиною не нахилийтеся дуже близько до крісла колісного, бо це частина її фізичного простору;
- ▶ намагайтеся сісти так, щоб бути на одному рівні з очима дитини.

Підготовчий етап індивідуального опитування:

- ▶ вибрати кімнату, в якій дитина почувалася б комфортно (це не може бути кабінет лікаря, директора, учительська). Найкраще, щоб дитина сама обрала місце, де вона хоче поговорити. Якщо це неможливо зробити, тоді варто обрати нейтральне приміщення — столова, класна кімната, кімната для побачень;
- ▶ вибрати місце для опитування (можливість сидіти навпроти на одному рівні «очі-в-очі»);
- ▶ надати дитині повну інформацію, що з нею буде відбуватися, хто буде присутній та яка роль присутніх осіб, так само впевнитися, що дитина розуміє, що від неї очікується⁶⁵;
- ▶ дізнатися в працівників закладу про особливості захворювання і бажано статус дитини.

Налагодження контакту:

- ▶ представлення «Я — ..., моя робота — захищати права людини» (для менших дітей, для старших — сказати про відвідування національного превентивного механізму і свою роль простими словами);
- ▶ запитати ім'я і прізвище дитини і дозвіл на спілкування («Можна з тобою поговорити? Можна я для себе бути робити замітки, щоб не забути, що уточнити?»);
- ▶ допомогти подолати страх і невпевненість дитини (зауважити, що в дитини гарне ім'я, зачіска, голос тощо..., запитати який настрій, як пройшов день, чи подобається погода..., запропонувати подивитись іграшку / книгу... ближче);
- ▶ пояснити мету і правила бесіди: можливість дитини уточнювати, не відповідати, зробити перерву, ставити питання тощо;
- ▶ у маленької / з порушенням інтелектуального розвитку дитини з'ясувати, чи правильно розуміє різницю між правдою і вигадкою, використовує поняття «добре-погано» (на конкретних прикладах: «зараз вечір / темно / холодно — це правда чи вигадка»).

⁶⁵ UNICEF «Дитина не сама», <https://dity.msp.gov.ua/korisno#psihologam>.

ка?», «битися — це добре чи погано?»). Зазначити, що для вас важливо, щоб дитина не фантазувала, а говорила правду.

Етап опитування (безпосереднього спілкування)

Дати дитині можливість розповідати:

- ▶ наприклад, як проходить день у спецшколі / НРЦ;
- ▶ як вихованці проводять вихідні дні (якщо дитина не їздить додому);
- ▶ що відбувається в спецшколі / НРЦ, якщо хтось захворів;
- ▶ що відбувається в спецшколі / НРЦ, якщо хтось побився тощо.

За допомогою уточнення простими зрозумілими запитаннями з'ясувати основні питання (намагатися коректно направляти бесіду для з'ясування необхідної інформації):

- ▶ наявність насильства / принизливого ставлення;
- ▶ за що і яке може бути покарання;
- ▶ чи достатнє харчування / смачно;
- ▶ як надається медична допомога;
- ▶ наявність доступу до води;
- ▶ можливість вільно відвідувати туалети та душеві кімнати;
- ▶ які є обмеження;
- ▶ як часто гуляють;
- ▶ чи є контакти з зовнішнім світом;
- ▶ чи є кишенькові гроші (у дитини-сироти / дитини, позбавленої батьківського піклування);
- ▶ кому можна поскаржитися, якщо ображають тощо.

Кінцевий етап:

- ▶ подякувати за бесіду;
- ▶ пояснити ще раз, для чого буде використана інформація (щоб сприяти покращенню... усуненню ... (недоліків), зміни ...);
- ▶ пояснити, що дитина (старша) може в разі потреби звертатися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (залишити контакти).

Якщо проводиться анкетування, пояснюється:

- ▶ мета проведення;
- ▶ принцип анонімності;
- ▶ що всі відповіді правильні, неправильних в анкеті немає.

Для проведення анкетування заздалегідь підготувати достатню кількість анкет, ручок.

Інтерв'ю з дітьми вимагає терпіння. Дітям може знадобитися більше часу на відповіді на питання, особливо якщо вони пережили або були свідками травматичних подій. Представникам групи НПМ потрібно бути чутливими до реакцій дитини протягом усього інтерв'ю та звертати увагу на ознаки, коли дитина стає напруженою чи тривожною. Якщо дитина втомилася, розповідь може стати менш точною чи правдивою. Можливо, буде необхідно зробити перерву, припинити інтерв'ю чи продовжити його в інший час.

Спілкування з медичним персоналом

З'ясовується:

- ▶ наявність можливості надання екстреної або невідкладної медичної допомоги (наявність укладок, обізнаність персоналу, який залишається вночі, з їх застосуванням у разі потреби до прибуття бригади екстреної допомоги або лікаря);
- ▶ стан забезпечення медперсоналом, необхідними медикаментами, медичним обладнанням;
- ▶ як організовано надання лікарської допомоги (наявність у штаті лікарів, ліцензії на господарську діяльність з медичної практики, договору про надання медичних послуг з лікарнею (ЦРЛ, дитячою лікарнею), укладання декларації з сімейним лікарем про надання послуг первинної медичної допомоги тощо);
- ▶ як забезпечується надання вторинної та третинної медичної допомоги вихованцям (зокрема дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування);
- ▶ ознайомлення з медичною документацією вихованців щодо проходження щорічного медичного огляду (перевірити для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, опіку над якими виконує заклад, — має бути двічі на рік)⁶⁶.

⁶⁶ Стаття 34 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

3.5. Аналіз документації

Акцент у відвідування робиться на спілкуванні з дітьми, аналіз документації дає можливість перевірити отриману інформацію під час відвідування.

Медична документація дає можливість з'ясувати (у разі потреби):

- ▶ виконання рекомендацій лікарів, наданих під час щорічних оглядів, стаціонарного лікування, консультацій спеціалістів щодо проведення лікувально-профілактичних заходів (у медичній картці дитини);
- ▶ проведення щорічних медичних оглядів (для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, — двічі на рік) (форма первинної облікової документації № 086–1/о «Довідка учня загальноосвітнього навчального закладу про результати обов'язкового медичного профілактичного огляду»⁶⁷);
- ▶ призначення дієтичного харчування (списки дітей, яким призначена дієта);
- ▶ санітарні книжки персоналу і журнал здоров'я персоналу харчоблоку (журнал заповнюється вранці щодня і підпис медпрацівник ставить навпроти кожного прізвища працівника, санітарні книжки — раз на 6 місяців);
- ▶ чи направляють дітей на стаціонарне лікування до закладів з надання психіатричної допомоги на покарання (записи в медичній картці дитини, епікриз після стаціонарного лікування);
- ▶ чи фіксуються і розслідуються випадки травматизму вихованців (журнал обліку випадків травматизму)⁶⁸;
- ▶ чи повідомляються органи поліції про випадки травматизму кримінального характеру.

Ознайомлення з іншою документацією відбувається в разі виявлення грубих порушень чи недоліків (наприклад, виявлення агресивності дитячого середовища, фактів погіршення стану здоров'я вихованця через брак належного реабілітаційного процесу, брак необхідних техніч-

⁶⁷ Наказ МОЗ України від 16.08.2010 №682 «Про удосконалення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів».

⁶⁸ Наказ МОЗ України від 02.02.2024 № 186 «Про внесення зміни до пункту 1 наказу Міністерства охорони здоров'я України від 14 лютого 2012 року № 110».

них засобів реабілітації, що значно ускладнює життя дитини в закладі, обмеження життя вихованця територією закладу).

За таких умов необхідно:

- ▶ ознайомитися з організацією навчально-виховного процесу (річним планом роботи закладу; планом виховної роботи школи, плани вихователів тощо);
- ▶ з'ясувати, чи оцінюють інклюзивно-ресурсні центри комплексно психолого-педагогічний розвиток дитини;⁶⁹
- ▶ переглянути документацією практичного психолога (плани, методики і програми) та документацію з питань соціальної адаптації вихованців (плани вихователів, соціального працівника).

Також корисно ознайомитися з правилами чи регламентом закладу, що описує правила, які регулюють щоденне життя вихованців. Особливу увагу треба приділяти дисциплінарним санкціям, правилам безпеки, а також правилам, що стосуються підтримання контактів із зовнішнім світом користування телефоном, інтернетом, порядок відвідування гостей, тощо).

Варто запитати книгу скарг (або іншого відповідного журналу в закладі). Перевірте, чи подавали діти будь-яку скаргу на жорстоке поводження чи покарання з боку працівників закладу чи інших вихованців.

Якщо у групі НПМ виникли сумніви щодо наявності безпечного цивільного укриття в закладі, додатково до огляду приміщення, варто домогтися акта готовності захисної споруди цивільного захисту. Такий акт готує технічна комісія з обстеження приміщення до початку навчального року⁷⁰.

3.6. Підбиття підсумків за участю керівництва закладу

Після проведення відвідування, група НПМ має обов'язково зустрітися з керівництвом закладу для підбиття підсумків. За потреби група НПМ може спочатку попросити вільне приміщення, де обговорить результати відвідування між собою, а тоді перейде до розмови з

⁶⁹ Положення про інклюзивно-ресурсний центр, затверджене постановою КМУ від 12.07.2017 № 545.

⁷⁰ Лист МОН від 11.07.2022 № 1/7707–22 «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану».

керівництвом. Під час підсумкової розмови необхідно обговорити виявленні порушення прав дітей і вислухати пояснення керівництва закладу про причини та умови, які створюють підґрунтя для таких порушень, а також про інші проблеми закладу.

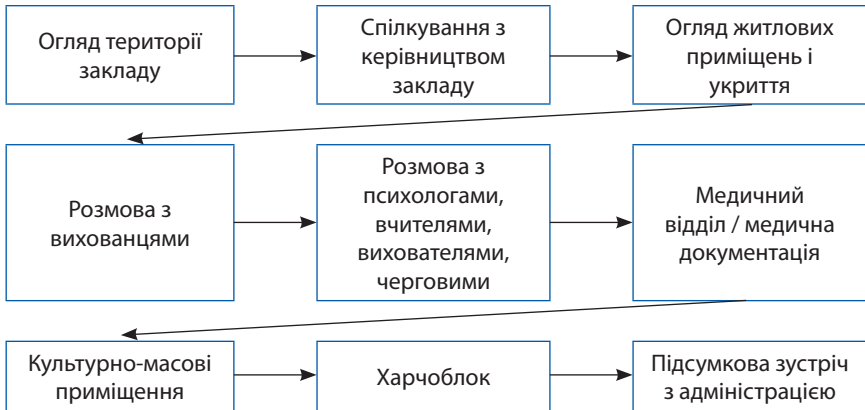
У разі незгоди керівника закладу з виявленими порушеннями керівник групи НПМ пропонує останньому написати письмове пояснення з цього питання та надати необхідні документи на підтвердження своєї позиції.

Наголошується на тому, що звіт буде направлений до відповідних органів виконавчої влади. У разі усунення недоліків до завершення написання звіту, керівництву закладу надається можливість надіслати керівникові групи НПМ на електронну пошту фотофіксацію (з описом) результатів вжитих заходів, зазначена інформація обов'язково матиме відображення у звіті.

За результатами відвідування готується звіт згідно з рекомендаціями, наведеними в Додатку 5 до цих Методичних рекомендацій.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК І Орієнтовний маршрут руху групи НПМ під час відвідування

ДОДАТОК II

Анкета фіксації результатів відвідування НПМ до спецшколи / НРЦ

Повна назва закладу:

Дата відвідування НПМ: _____

Адреса розташування закладу (вулиця, номер будинку, населений пункт, область, індекс): _____

Час початку: ____ год _____ хв Час завершення: ____ год ____ хв

Чи є на вході до закладу вивіска із зазначенням його повної назви:

Так ____ Ні ____

Огляд території навколо закладу:

наявність зупинки транспорту загального користування біля закладу (так/ні)	
наявність вихованців на території навколо закладу (так/ні)	
облаштування території навколо закладу для прогулянок, з урахуванням особливих облаштувань для осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення, зокрема пандусу (<i>ширина 1,2 м за одnobічного руху і 1,8 м – за двобічного, поручні мають бути безперервними та з обох боків, поверхня повинна бути шорсткою, маркування — жовтою фарбою для осіб з порушеннями зору</i>)	
безпе́чність території навколо закладу (наявність ого́рожі, наближеність до дороги тощо)	

<p>площа та облаштування ігрових майданчиків (площа групових майданчиків з розрахунку не менше ніж 7,5 м² на 1 дитину та тіньові навіси за кількістю групових майданчиків. Майданчики повинні мати трав'яне та частково ґрунтове покриття. Площа тіньових навісів має бути не менше ніж 40 м² із загорожею з південної та західної сторін та дерев'яної підлогою)</p>	
---	--

Інформація про адміністрацію установи:

П. І. Б. керівника закладу (заступника керівника):

Номер телефона або контактна електронна пошта:

П. І. Б. та посада працівника закладу, що супроводжує групу НПМ під час огляду закладу:

Номер телефона або контактна електронна пошта:

З'ясувати кількість дітей, що перебувають у закладі:

Кількість вихованців, на яку розрахований заклад: _____

з них дівчат _____, хлопців _____

Вікові групи дітей _____

Кількість вихованців з інвалідністю _____

Вихованці, що мають статус внутрішньо переміщених осіб _____

Кількість дітей, які утримуються в закладі на дату проведення відвідування _____

Кількість дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, зокрема тих, опіку і піклування над якими виконує заклад:

Розподіл дітей за групами / класами _____

Рівень укомплектованості персоналом (педагогами, медиками, психологами тощо):

Кількість посад за штатним розписом _____, фактично заповнені _____ педагогічні посади _____ з них вакантні _____

медичний персонал _____ з них вакантні _____

психологи _____ з них вакантні _____

вакантні посади продовж тривалого часу (причина незаповнення посади) _____

З'ясувати структуру закладу (кабінети психологічної роботи, приміщення медпункту / медичної частини, зокрема ізолятор, харчоблок)

Наявність ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики або договору із закладом охорони здоров'я

Проблемні питання, озвучені керівництвом установи

Спілкування з вихованцями

Під час спілкування з вихованцями необхідно з'ясувати відповіді на такі питання.

Опитати дітей за орієнтовним переліком питань, зазначеним у Додатку II і відповідно до п. 3.4 розділу III цих Рекомендацій:

- ▶ наявність насильства/принизливого ставлення;
- ▶ за що і яке може бути покарання;
- ▶ які є обмеження;

- ▶ кому можна поскаржитися, якщо ображають;
- ▶ чи навчаються і чи подобається навчання;
- ▶ чи достатнє харчування / смачно;
- ▶ як надається медична допомога;
- ▶ наявність доступу до води;
- ▶ можливість вільно відвідувати туалети та душові кімнати;
- ▶ як часто гуляють;
- ▶ чи є контакти з зовнішнім світом;
- ▶ з'ясувати, чи є скарги.

Вікова група / Клас	Кількість дітей у групі	Кількість опитаних дітей	Кількість повідомлень, що свідчать про жорстоке поводження (з анкет або під час спілкування)

Огляд приміщення

Забезпечення умови проживання / житлові приміщення	Опис
Житлові осередки (роздягальня, приміщення для сушіння верхнього одягу та взуття, спальні, ігрові, навчальні приміщення та кімнати відпочинку (для старших вікових груп))	
Спальні приміщення (такі приміщення для хлопчиків і дівчаток старшого віку розміщуються в різних блоках або на різних поверхах)	
Норма площі на одного вихованця: (Спальні кімнати – 6,0 м ² на одного учня з порушеннями опорно-рухового апарату, які переміщуються на кріслах колісних, і 5,0 м ² – на інших вихованців. Спальні кімнати для дітей шкільного віку розраховуються не більше ніж на чотири особи та повинні бути окремими для хлопчиків і дівчаток)	
Кількість дітей в одній кімнаті	

Забезпечення умови проживання / житлові приміщення	Опис
Наявність меблів у спальних кімнатах (<i>ліжка – якість матраца, чистота постільної білизни; приліжкова тумбочка, стіл та стільці, шафа для речей</i>)	
Наявність замків на дверях кімнат (так/ні)	
Комфорт і чистота в житлових кімнатах (<i>зокрема, зміна постільної білизни, рушників проводиться в разі забруднення, але й не менше ніж 1 раз на тиждень</i>)	
Забезпечення безперешкодного доступу до туалету (<i>унітази в туалетах встановлюють для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку у відкритих кабінках, для дітей середнього і старшого шкільного віку – в кабінках з дверима</i>)	
Можливість митися (<i>розміри кабинок санвузлів для дітей, які пересуваються на кріслах-колясках, повинні мати ширину не менше ніж 1,65 м і довжину – 1,8 м; двері повинні відчинятися назовні. У кабінках санвузлів необхідно передбачити умивальники, обладнані кранами з приводом важільного типу; кабінки повинні мати систему сигналізації, ручки дверей та замки важільного типу, а також мати можливість відімкнення замкнених дверей ззовні. У приміщеннях санвузлів, душових кабінах, гігієнічних кімнатах необхідно передбачити встановлення поручнів на двох рівнях – 0,7 м та 0,9 м</i>)	
Забезпечення безперешкодного доступу до питної води	
Температурний режим у приміщеннях (<i>має бути від +18°C до +22°C</i>)	
Рівень освітлення (<i>природного, штучного</i>)	
Наявність ґрат на вікнах (так/ні), двостулкові ґрати або ні	
Наявність планів евакуації вихованців на випадок пожежі	
Обізнаність персоналу з порядком виклику підрозділів оперативно-рятувальної служби та дій у разі виникнення пожежі (<i>черговий зобов'язаний мати при собі комплект ключів від дверей евакуаційних виходів, електричний ліхтар</i>)	
Кімната для спілкування з батьками (<i>наявність, облаштування</i>)	
Інша інформація, у разі потреби	

Забезпечення умови проживання / житлові приміщення	Опис
<p>Дисциплінарні приміщення (офіційних дисциплінарних приміщень у закладах немає, але можуть використовуватися для цього будь-які приміщення, де можуть замикати (ізолювати) вихованців. Тому оглядові підлягають усі приміщення закладу, потрібно опитати, чи не замикають вихованців в ізоляторі / карантинному приміщенні)</p>	
<p>Навчальні приміщення (класи) (облаштування, наявність підручників, освітлення, температура, пристосованість для дітей з особливими потребами, наявність ґрат на вікнах тощо)</p>	
Укриття	
Чи наявне в закладі облаштоване укриття?	
Чи організовано в закладі виведення вихованців до укриття, чи маркований шлях до укриття?	
Чи надано учасникам групи НПМ доступ до укриття?	
Загальна характеристика укриття: протибомбове сховище, підвальне приміщення?	
Загальна площа придатних для використання приміщень укриття	
Кількість сидячих місць / ліжок у приміщеннях укриттів	
Чи був в укритті неприємний запах, пліснява, волога (вода на підлозі)?	
Чи є в укритті запаси води, лікарських засобів, харчових продуктів, резервні засоби життєдіяльності (ліхтарі, генератори тощо)?	
Забезпечення медичної допомоги	
<p>Наявність медичних приміщень:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ кабінету лікаря; ▶ кабінету старшої медичної сестри; ▶ кімнати чергової медсестри; ▶ ізолятора; ▶ приміщення для приготування дезінфекційних засобів і зберігання інвентарю для прибирання 	
Умови зберігання лікарських засобів, терміни придатності	

Забезпечення умови проживання / житлові приміщення	Опис
Як забезпечується можливість надання невідкладної медичної допомоги?	
Як організовано щорічні огляди вихованців лікарями (зокрема, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і осіб з їхнього числа— двічі на рік)?	
Чи забезпечується виконання рекомендацій лікарів, наданих під час щорічних оглядів?	
Чи забезпечується диспансерний нагляд за дітьми, які мають хронічні захворювання?	
Чи забезпечується надання в разі потреби вторинної та первинної медичної допомоги дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, та особам з їхнього числа?	
Яка кількість медичного персоналу працює в закладі (наявність вакансій)?	
Як, де і з якою періодичністю проводяться заняття з підвищення кваліфікації лікарів та середнього медичного персоналу?	
Хто з медичного персоналу залишається в установі на ніч?	
Чи є доступ до послуг стоматолога?	
Інше	
Забезпечення належного харчування	Опис
Наявність 5-разового харчування (зокрема й дієтичного)	
Періодичність споживання їжі (чітко встановлені години з 4-годинними інтервалами між ними)	
Харчоблок обідній зал (з розрахунку не менше ніж 1 м ² на одне місце, при обідньому залі (їдальні) умивальня з розрахунку 1 умивальник на 20–25 місць)	
Кухня з роздавальною (заготівельний цех, кімната для кухонного посуду, комора з добовим запасом продуктів, комора для сухих продуктів, комора для овочів, побутова кімната для персоналу з санвузлом, душовою, роздягальною тощо)	

Забезпечення умови проживання / житлові приміщення	Опис
Наявність перспективного меню (10-денне чи 2-тижневе складається на зимово-весняний і літньо-осінній періоди року з урахуванням наявності сезонних продуктів) та дієтичного меню	
Дотримання санітарних норм у роботі харчоблоку (наявність журналів бракеражу готової продукції, журналу здоров'я працівників харчоблоку, санітарних книжок працівників харчоблоку)	
Відповідність харчових продуктів для приготування страв до меню розкладки на день візиту (так/ні)	
Забезпеченість контактів із зовнішнім світом, права на скаргу	
Наявність інформації про права і обов'язки дітей (на видному місці в доступній для дітей формі)	
Розміщення в доступному місці інформації про національну гарячу лінію для дітей, адреси та телефони посадових осіб (зокрема, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини) та гарячих ліній, на які вони можуть звертатись у разі порушення їхніх прав та інтересів)	
Забезпечення можливості конфіденційного телефонування на гарячу лінію	
Наявність у доступному місці скриньки для скарг. Забезпечення можливості конфіденційного вкидання скарг у скриньку	
Наявність механізму розгляду скарг	
Наявність самоврядування вихованців	

Підбиття підсумків з керівництвом закладу

Позитив	Проблеми та недоліки

ДОДАТОК III

Анкета для спілкування з вихованцями

Запитання в цій анкеті орієнтовні й можуть бути сформульовані інакше, а також поставлені в різному порядку, для забезпечення максимального природного плину інтерв'ю. Також кожне питання можна доповнювати додатковими та уточнювальними запитаннями. Під час інтерв'ю варто керуватися порадами в п. 3.4 розділу III цих Методичних рекомендацій.

Намагайтеся коректно направляти бесіду для з'ясування необхідної інформації.

№	Запитання	
1	Чи є бажання спілкуватись? Якщо ні, то з якої причини.	
2	Як можна до дитини звертатися? (Ім'я, нікнейм, тощо)	
3	Скільки тобі років?	
4	Коли почав/ла навчатися в закладі?	
5	Як зазвичай проходить день у закладі?	
6	Як зазвичай проходить вихідний? (якщо дитина не їздить додому)	
7	Що зазвичай ти робиш у вільний час? Де саме діти проводять свої вільні години? (Якщо дитина не називає власну кімнату, можна запитати чи дозволено полежати в ліжку чи побути в кімнаті протягом дня)	
8	Що відбувається, якщо хтось у закладі захворів?	
9	Яка атмосфера панує в закладі? (Всі друзі, доброзичливі, відчуття страху, напруженість, ворожість, тощо)	
10	Що відбувається, якщо хтось побився між собою (тощо)?	
11	Як вихователі / працівники закладу реагують на бійки чи суперечки між вихованцями?	
12	Чи є в закладі необґрунтовані заборони? (Перебувати у своїй кімнаті у вільний час тощо)	
13	Чи існують обмеження пересування по закладі?	

№	Запитання	
14	Чи є приміщення, куди можуть відправити як покарання за погану поведінку?	
15	За що і як можуть покарати?	
16	Чи достатнє харчування / смачно?	
17	Чи можна попити води коли хочеш? Якщо ні, то коли і де можна попити воду?	
18	Чи є можливість вільно відвідувати туалетні та душеві кімнати? Якщо ні, то які обмеження?	
19	Як часто замінюється постільна білизна? Як часто перуть особисті речі, натільну білизну?	
20	Користуються діти власним одягом чи загальним?	
21	Чи є можливість гуляти на вулиці? Коли зазвичай діти ходять на вулицю?	
22	Чи є доступ до лікаря або медсестри? Як ця допомога надається?	
23	<i>Для дівчат-підліток і старших: якщо потрібні засоби особистої гігієни, як і коли можна їх попросити?</i>	
24	Чи є контакти із зовнішнім світом? Як саме?	
25	Чи є кишенькові гроші (у дитини-сироти / дитини, позбавленої батьківського піклування)	
26	Кому можна поскаржитися, якщо ображають – інші діти – вихователі / працівники	
27		

ДОДАТОК IV

Алгоритм дій у разі виявлення ознак неналежного поведіння

1. У разі виявлення ознак насильства (синців, ушкоджень):

- ▶ з'ясувати в медичній документації, чи зафіксовано надання допомоги; чи проводилося з'ясування причин, чи зафіксовано факт у журналі передавання зміни;
- ▶ провести анонімне анкетування (додаток 7–8);
- ▶ якщо є ґрунтовні свідчення про застосування насильства з боку персоналу, слід надіслати повідомлення до Національної поліції України, викликати незалежного лікаря (ЦРЛ) для огляду ушкоджень.

2. Якщо виявлені факти булінгу (*спостереження дають підстави для підозри, що в закладі застосовується булінг, – наприклад, одна з вихованок перебуває відокремлено від інших, дуже засмучена, не йде на контакт, діти явно над нею насміхаються тощо*), необхідно:

- ▶ провести анонімне анкетування (додаток 7–8);
- ▶ провести опитування дітей;
- ▶ провести опитування персоналу;
- ▶ перевірити документацію психолога, вихователів;

Якщо є свідчення про факти булінгу, необхідно:

- ▶ надіслати повідомлення до Національної поліції України;
- ▶ скерувати рекомендації для облдержадміністрації щодо надання допомоги відповідних фахівців для налагодження дружньої та комфортної для вихованців атмосфери;
- ▶ надати рекомендації керівництву закладу щодо розроблення плану заходів щодо превенції булінгу.

3. Якщо виявлено практику направлення вихованців до закладу з надання психіатричної допомоги без поважних причин, необхідно:

- ▶ провести анонімне анкетування (додаток 6);
- ▶ перевірити в медичній документації вихованця наявність записів лікаря- психіатра, обґрунтованість;
- ▶ направлення на лікування;

- ▶ якщо госпіталізуються діти-сироти або діти, позбавлені батьківського піклування, до 14 років, то з'ясувати, хто надавав усвідомлену згоду на госпіталізацію (має надавати законний представник) і чи поінформовано про цей факт службу у справах дітей;
- ▶ якщо стаціонарну психіатричну допомогу діставала дитина віком 14–18 років, ознайомитися з епікризом (випискою) і з'ясувати в дитини, чи надавала вона письмову згоду на госпіталізацію і лікування, якщо ні – має бути рішення суду.

У разі підтвердження порушень:

- ▶ надіслати повідомлення до Національної поліції України;
- ▶ скерувати рекомендації для облдержадміністрації щодо проведення перевірки правомірності перебування вихованців на стаціонарному лікуванні;
- ▶ надати рекомендації керівництву закладу припинити практику направлення дітей на лікування як покарання.

4. Вихованці скаржаться, що їх обзиває персонал, їм забороняють дивитися телевизор, зачиняють в окремій кімнаті на кару за те, що бігали по коридору (порушували дисципліну):

- ▶ з'ясувати, чи в закладі існує система заохочення і дисциплінарних стягнень, чи знають вихованці свої обов'язки, чи обізнаний персонал з процедурою накладання стягнення, чи є можливість висловлення думки для дитини і представників дітей (самоврядування) в ухваленні рішень (педрадою, директором тощо);
- ▶ провести анкетування (додаток б).

Надати рекомендації керівництву закладу щодо:

- ▶ припинення практики свавільного покарання, що може принижувати гідність дитини;
- ▶ визначення і закріплення наказом правил поведінки вихованців, прав і обов'язків, встановлення порядку накладання стягнення і ознайомлення з ними вихованців і персоналу;
- ▶ проведення навчання з персоналом щодо особливостей спілкування з дітьми, заборони катувань, жорстокого або такого, що принижує гідність, поводження і покарання.

ДОДАТОК V

Рекомендації щодо заповнення звіту

Омбудсман України
Ombudsman of Ukraine

ЗВІТ

про результати відвідування

_____ (найменування місця несвободи)

__._.202__

_____ (місто), 202_ (рік)

I. ВСТУП

Для виконання функцій національного превентивного механізму (далі — НПМ) відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують, видів поводження та покарання, на підставі статей 13, 19¹, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», __._.202__ групою НПМ здійснено відвідування _____ (найменування місця несвободи).

Відвідування здійснювали і члени групи НПМ:

_____ П. І. Б., посада (керівник групи НПМ);

_____ П. І. Б., посада / представник громадської

організації.

_____ (найменування місця несвободи) розташовується за адресою: _____ (місто, вулиця, будинок тощо).

_____ (найменування місця несвободи) розраховане на перебування _____ осіб. У день відвідування у _____ (найменування місця несвободи) перебувало _____ осіб.

Попередні зауваження

Попереднє відвідування групи НПМ відбулося_____. За результатами попереднього відвідування НПМ виявлено порушення та недоліки: _____.

(Відомості про виконання внесених пропозицій)_____.

(Виявлений позитивний досвід організації діяльності місця несвободи, який може бути поширений (за наявності): _____.

II. ФАКТИ, ВИЯВЛЕНІ ПІД ЧАС ВІДВІДУВАННЯ

(Висвітлення виявлених порушень і недоліків із зазначенням норми міжнародного та/або національного законодавства, опис виявлених порушень, їх наслідки, підтверджувальні документи, матеріали, результати опитування (фото) або інша додаткова інформація) (із зазначенням порушеного права та порядковим номером).

Катування та інші форми жорстокого поводження

1. _____

2. _____

3. _____

Порушення права на _____

4. _____

5. _____

6. _____

Інші порушення _____

7. _____

8. _____

9. _____

III. РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. _____

2. _____

3. _____

До звіту додаються такі документи та матеріали: (додаток).

Керівник групи НПМ

(посада)

(підпис)

(П. І. Б.)

ДОДАТОК VI

Анкета щодо виявлення направлення вихованців до закладу з надання психіатричної допомоги

Якщо направляють дітей до психіатричної лікарні, то це відбувається через _____ (вибери номер)

ДОДАТОК VII

Анкета щодо виявлення застосування до вихованців насильства

Дорослі застосовують різноманітні методи підтримки дисципліни серед дітей. Чи траплялося з тобою чи твоїми друзями щось подібне?

(Будь ласка, познач усе, що траплялося, — постав V)

	Так	Ні
Викликали для розмови до директора		
Оголошували догану при дорослих або дітях		
Фізично карали		
Позбавляли чогось (прогулянок, солодкого)		
Замикали одного / одну в кімнаті		
Забирали особисті речі		
Погрожували відправити до іншого закладу (вигнати)		
Старші діти спостерігали, щоб ви не порушували дисципліну і «розбиралися» з порушниками		
На ніч замикали спальні кімнати ззовні		
Інші приклади (впиши, будь ласка)		

Іноді дітей та підлітків можуть ображати інші люди

**Хто-небудь на тебе кричав,
принижував, обзивав,
поширював чутки,
присоромлював, висміював?**

жодного разу

1 раз

2–3 рази

Хто це робив?

дорослий /
дорослі

група дітей /
підлітків

дитина /
підліток

**Де це
відбувалося?**

в інтернаті /
центрі

на вулиці /
у дворі

в іншому місці
(напиши)

**Хто-небудь тебе пхнув, вдарив,
побив, скрутив вухо чи щось
подібне?**

жодного разу

1 раз

2–3 рази

дорослий /
дорослі

група дітей /
підлітків

дитина /
підліток

в інтернаті /
центрі

на вулиці /
у дворі

в іншому місці
(напиши)

Якщо тебе образили, то хто може тобі допомогти?

інша дитина

дорослий

ніхто

ДОДАТОК VIII

Нормативно-правові акти, що регулюють діяльність місць несвободи

Міжнародні

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

Конвенція ООН про права дитини

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, 1984

Керівні принципи ООН для запобігання злочинності серед неповнолітніх (Керівні принципи, ухваленні в Ер-Ряді, 1990)

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю

Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182

Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, 2005

Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, 2007

Національні

Конституція України

Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»

Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»

Закон України «Про захист персональних даних»

Кодекс цивільного захисту України

Основи законодавства України про охорону здоров'я;

Закон України «Про освіту»;

Закон України «Про дошкільну освіту»;

Закон України «Про загальну середню освіту»;

Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»

Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2005 № 823 «Про затвердження Порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку»

Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 № 526-р «Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу»

Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138
«Деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту»

Наказ Мінрегіону від 30.11.2018 № 327 «Про затвердження ДБН В.2.2-40:2018 «Будинки і споруди. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення»

Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07. 2017 № 545
«Положення про інклюзивно-ресурсний центр

Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 2021 р.
№ 31 «Порядок здійснення медичного обслуговування учнів закладів загальної середньої освіти»

Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008
№ 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»

Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2008 № 146
«Деякі питання надання одноразової грошової допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування»

Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2007
№ 1068 «Про затвердження типових положень про службу у справах дітей»

Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 № 189
«Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме»

Лист МОН від 11.07.2022 № 1/7707-22 «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану»

Наказ МОЗ України від 16.08.2010 № 682
«Про удосконалення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів»

Наказ МОН України і МОЗ України від 17.04.2006 № 298/227
«Про затвердження Інструкції з організації харчування в дошкільних навчальних закладах»

Наказ Міністерства сім'ї, молоді та спорту України, МОН України, МОЗ України від 02.02.2007 № 302/80/49 «Про затвердження Порядку вибуття дітей із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, й соціального захисту дітей, до сімейних форм виховання»

Наказ МОН України від 05.12.2008 № 1105
«Про затвердження Типових штатних нормативів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку»

Наказ МОН України від 15.08.2016 № 974
«Про затвердження Правил пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України»

Наказ МОН від 10.09.2012 № 995/557 «Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»

Наказ МОЗ від 25.09.2020 № 2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти»

Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 221 «Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр»

Національний превентивний механізм (НПМ) створено в Україні у 2012 році відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань (ФПКПК). Основна ідея НПМ полягає в запровадженні системи регулярних незалежних відвідувань будь-якого місця несвободи з метою запобігання та захисту утримуваних там осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

Здійснення функцій НПМ покладено на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Відвідування місць несвободи відбувається за моделлю «Омбудсмен+»: працівники Офісу Омбудсмена спільно з активістами громадянського суспільства.

В Україні функціонування НПМ забезпечує Департамент з питань реалізації Національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Інформацію про НПМ можна знайти за посиланням:
<https://ombudsman.gov.ua/>

UKR

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. Вона нараховує 46 держав-членів, включно з усіма державами — членами Європейського Союзу. Усі держави — члени Ради Європи приєдналися до Європейської конвенції з прав людини — договору, спрямованому на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням Конвенції у державах-членах.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE